

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เป็นการฟ้องขอให้ศาลบังคับตามสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งผู้เสียหายทางแพ่งเนื่องจากการกระทำความผิดอาญานั้นมีความหมายกว้างกว่า ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมีความหมายรวมถึงบุคคลอื่นผู้สืบสิทธิของบุคคลนั้น เช่น ทายาท ผู้จัดการมรดก และถ้าผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเองก็มีสิทธิฟ้องเรียกร้องตามสิทธิของตนได้ทุกกรณีเหมือนคดีแพ่งธรรมดา แต่ถ้าพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องเรียกร้องแทนก็มีสิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายเพียงการขอให้คืนหรือชำระค่าทรัพย์สินที่สูญหายไปเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาเท่านั้น และในเฉพาะความผิด 9 ลักษณะ คือ ลักทรัพย์ วิวังราว ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก น้อโกง ยักยอกหรือรับของโจร และต้องขอรวมไว้กับฟ้องคดีอาญา หรือต้องยื่นคำร้องขอในระยะเวลาใดระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก

สิทธิของผู้เสียหายในการขอให้คืนหรือชำระค่าทรัพย์สินในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตั้งแต่การเริ่มฟ้องโดยผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการ การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม การดำเนินกระบวนการพิจารณา การพิพากษา ตลอดจนในชั้นบังคับคดี ยังมีได้มีการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวนี้เพียงพอเพียง ทำให้ผู้เสียหายได้รับความไม่สะดวกในการขอให้คืนหรือชำระค่าทรัพย์สิน และมีข้อจำกัดเนื่องมาจากบทบัญญัติของกฎหมายและหลักการดำเนินคดีของศาลเอง

บทบัญญัติที่เป็นหลักสำหรับพนักงานอัยการในการฟ้องขอให้คืนหรือชำระค่าทรัพย์สินแทนผู้เสียหายคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ที่จำกัดฐานความผิดทางอาญาที่พนักงานอัยการสามารถฟ้องแทนผู้เสียหายได้เพียง 9 ลักษณะเท่านั้น ความผิด

เกี่ยวกับทรัพย์สินฐานอื่นอันสมควรอย่างยิ่งที่จะให้พนักงานอัยการฟ้องแทนผู้เสียหายได้ เช่น ริดเอาทรัพย์สิน ทำให้เสียทรัพย์สิน เหล่านี้เป็นต้น พนักงานอัยการจะไม่มีอำนาจฟ้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหาย ซึ่งในขณะเดียวกันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 วรรคสามได้มีการแก้ไขแล้วโดยบัญญัติเพิ่มฐานความผิด คือ ความผิดฐานริดเอาทรัพย์สิน และโจงเจ้าหนี้ จึงเป็นการแก้ไขที่ไม่รับสอดคล้องกัน ทำให้การดำเนินคดีขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหาย มีข้อจำกัด และอุปสรรค โดยบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งในการดำเนินคดีแล้วศาลฎีกาจะไม่ยอมให้พนักงานอัยการฟ้องแทนผู้เสียหายในความผิดฐานริดเอาทรัพย์สินและโจงเจ้าหนี้ ทำให้ศาลไม่สามารถมีคำพิพากษาให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่พนักงานอัยการฟ้องแทนได้อย่างเต็มที่ตามฐานความผิดที่พนักงานอัยการควรจะฟ้องแทนได้ เพราะศาลต้องพิพากษาในส่วนนี้ตามความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่งตามที่พนักงานอัยการฟ้องและร้องขอเท่านั้น อีกทั้งความผิดฐานโจรสลัด ในมาตรา 43 นั้น กฎหมายอาญาในปัจจุบันไม่มีความผิดฐานนี้แล้ว ซึ่งแต่เดิม ความผิดฐานโจรสลัดเป็นความผิดที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร แต่กฎหมายลักษณะอาญาให้ถือว่าเป็นความผิดในราชอาณาจักร ซึ่งตรงตามกฎหมายปัจจุบัน คือ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7(3) เป็นชิงทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง ที่บัญญัติให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษในราชอาณาจักร แต่ยังไม่มีการแก้ไขให้สอดคล้องและทันสมัย แม้มาตรา 43 นี้ จะมีหลักว่าความผิดทั้ง 9 ลักษณะตั้งที่ระบุไว้ไม่จำกัด เฉพาะความผิดตามบทมาตราหลักที่กำหนดความผิดนั้น ๆ ขึ้นเท่านั้นแต่ยังรวมถึงความผิดตามบทมาตราอื่น ๆ ที่เข้าลักษณะนั้น ๆ ด้วย ก็ควรที่จะแก้ไขให้เป็นที่เรียบร้อยชัดเจนขึ้น

ในการดำเนินคดีขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายในกรณีที่จำเลยตายนั้น ศาลมักจะตีความและมีคำสั่งให้คำขอส่วนแบ่งตกไปด้วย ซึ่งทำให้สิทธิของผู้เสียหายในการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินไม่ได้รับความคุ้มครองไม่เพียงแต่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ยังเป็นทางปฏิบัติของศาลด้วยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่สิทธิดังกล่าวนี้ แม้ผู้เสียหายจะสามารถฟ้องจำหน้ได้ภายในอายุความและไม่เป็นการฟ้องซ้อนก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ได้รับความสะดวกและเสียค่าใช้จ่ายค่าธรรมเนียม และค่าทนายความมากมาย ซึ่งมักคิดจากทุนทรัพย์ในคดี และเป็นการทำให้ศาลแพ่งมีคดีสิ้นศาลแทนที่จะได้พิจารณาคราวเดียว

โดยศาลอาญาที่พิจารณาความคิดทางอาญานั้นอยู่แล้ว¹ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของจำเลย แล้วได้สิทธิอย่างเต็มที่และได้รับการยกเว้นเป็นพิเศษในบางกรณี

แนวความคิดที่จะให้มีการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้พัฒนาไปอย่างมาก การชดเชยค่าเสียหายมิใช่เป็นการแก้แค้นของผู้เสียหาย แต่เป็นมาตรการที่เป็นที่ยอมรับในการช่วยบรรเทาความเสียหายในการคุ้มครองผู้เสียหาย และเป็นวิธีการสำคัญในการแก้ไขผู้กระทำความผิดมากกว่าเป็นการลงโทษ ซึ่งโดยปกติแล้วเมื่อพนักงานอัยการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 50 ให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าของนี้ ตามคำพิพากษา มีสิทธิดำเนินการบังคับคดีทรัพย์สินของจำเลยออกขายทอดตลาดได้ตามมาตรา 249 โดยไม่ต้องให้พนักงานอัยการดำเนินการบังคับแต่อย่างใดถือเท่ากับว่าผู้เสียหายเป็นคู่ความคู่ความในคดี แต่ในความเป็นจริงมีอาจบังคับคดีทันทีเนื่องจากการตีความของศาลว่าต้องรอให้คดีอาญาถึงที่สุดก่อน จึงเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนล่าช้า ซึ่งจริง ๆ แล้วผู้เสียหายมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะมีการบังคับคดีโดยเร็วเพื่อบรรเทาความเสียหาย โดยปกติผู้กระทำความผิดมักไม่ใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือชดเชยน้อยกว่าที่ควร ผู้เสียหายส่วนใหญ่มิฉะนั้นจึงต้องเสียเงินว่าจ้างทนายความฟ้องร้องดำเนินคดีกันในศาลซึ่งเสียเวลานานกว่าจะได้รับชดเชย ทำให้ประสิทธิภาพของระบบกฎหมายปัจจุบันในการคุ้มครองผู้เสียหายลดลง อีกทั้งในการบังคับคดีนั้นผู้กระทำความผิดส่วนมากเป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายได้² ในขณะที่มีการคุ้มครองสิทธิของจำเลยมากมาย แต่สิทธิของผู้เสียหายไม่ได้รับการคุ้มครองควบคู่กันไป ทำให้ผู้เสียหายเกิดความยากลำบากในการเรียกทรัพย์สินของตนที่ได้สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืน ไม่เพียง

¹อมรรัตน์ กรียาผล, "ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ; ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527), หน้า 7.

²Walter C. Reckless, The Crime Problem (Bombay : Vakils, Peffer and Simans Private Ltd., 1970), p. 144.

แต่ในความเป็นจริงที่จำเลยมักจะใช้ทรัพย์สินหมดไป หรือไม่อยู่ในฐานะที่จะชดเชยคืนแล้ว แต่ยังเป็นบทบัญญัติของกฎหมาย และการดำเนินคดีของศาลอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการดำเนินคดี เพราะเมื่อผู้เสียหายรู้ว่า จะไม่ได้ทรัพย์สินที่สูญหายไปคืน หรือได้โดยความยากลำบากและเสียเวลานาน ก็มักจะไม่ประสงค์ที่จะดำเนินคดีและโดยมากไม่มาเป็นพยานในคดีอาญา ทำให้พนักงานอัยการขาดพยานหลักฐานสำคัญในการเสนอความจริงให้ปรากฏต่อศาล ตรงจุดนี้ถ้ามีการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายที่ให้ความร่วมมือกับรัฐในการมาเป็นพยานในคดีอาญาโดยมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดี หรือทางปฏิบัติของศาลที่ดีที่ให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของผู้เสียหายในการขอคืนหรือชำระค่าทรัพย์สิน ก็จะเป็นการสมเหตุสมผลและเป็นการจูงใจให้ผู้เสียหายอยากให้ความร่วมมือกับพนักงานอัยการในการดำเนินคดี กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนนี้จึงจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การชดเชยค่าเสียหายหรือคืนทรัพย์สินโดยผู้กระทำความผิดแก่ผู้เสียหาย เป็นสิ่งที่สมเหตุสมผล เพราะความเสียหายจากอาชญากรรมเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายที่ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบ การชดเชยค่าเสียหายหรือคืนทรัพย์สินช่วยให้ผู้กระทำความผิดมิใช่โดยสันดานพัฒนาจิตสำนึกของตนซึ่ง เป็นการแก้ไขความผิดพลาดของตน และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของประชาชนต่อผู้กระทำความผิดในทางดีขึ้น เพราะผู้กระทำความผิดพยายามที่จะแก้ไขความผิดพลาดที่ก่อความทรมานแก่ผู้อื่น ประชาชน ผู้เสียหาย หรือพยานในคดีอาญาจะมองเห็นความเสมอภาพทางด้านความยุติธรรมของรัฐ เด่นชัดขึ้น ก่อให้เกิดความร่วมมือในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนถึงชั้นศาล ตลอดจนศาลจะมีดุลพินิจในการลงโทษมากขึ้นเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นราย ๆ ไป ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีระบบการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ และยังไม่มีการตรากฎหมายว่าด้วยการดังกล่าวขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้นผู้เสียหายจึงมีเพียงสิทธิเรียกร้องให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายหรือคืนทรัพย์สินแก่ตนในทางแพ่งตามกฎหมายในส่วนนั้น เท่านั้น ซึ่งยังไม่ได้รับการคุ้มครองหรือช่วยเหลืออย่างเพียงพอ จึงควรรหาทางแก้ไขปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาส่วนนี้ เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างสะดวกและเต็มตามสิทธิที่มี และเพื่อให้พนักงานอัยการมีอำนาจที่ชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้นในการฟ้องขอคืนหรือชำระค่าทรัพย์สินแทนผู้เสียหาย ประกอบกับความสะดวกของศาลที่สามารถมีคำพิพากษา

ให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหายได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพและความยุติธรรมตามความเป็นจริงมากที่สุดในการระงับการยุติธรรมทางอาญา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพิจารณาให้ทราบว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 นั้นขาดความเหมาะสม หรือไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติอื่นในประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 วรรคสาม อย่างไร
2. เพื่อพิจารณาให้ทราบว่าพนักงานอัยการควรมีอำนาจฟ้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายในความคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินฐานใดบ้าง และศาลควรพิพากษาให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามฟ้องพนักงานอัยการในความคิดฐานใดบ้าง
3. เพื่อศึกษาและกำหนดหลักเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำเนินคดีขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหาย ให้เป็นไปโดยถูกต้องและยุติธรรม สมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย
4. สรุปลงและหาแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการดำเนินคดีขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญา พร้อมทั้งเสนอแนะ

ขอบเขตของวิทยานิพนธ์

ศึกษาถึงหลักเกณฑ์และแนวความคิดในการที่พนักงานอัยการฟ้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหาย จากคำพิพากษาศาลฎีกาและจากหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สมมติฐานของวิทยานิพนธ์

ในปัจจุบัน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการดำเนินคดีฟ้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหาย ยังขาดความเหมาะสมในการบังคับใช้และไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 วรรคสาม และสิทธิในการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญานั้นยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพียงพอ

วิธีดำเนินการศึกษาและวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ทำการศึกษา ดำเนินการค้นคว้า และวิจัยในเชิงลักษณะเอกสาร (documentary research) โดยรวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จากหนังสือ บทความ บทบัญญัติของกฎหมายตลอดจนแนวคำพิพากษาศาลฎีกา แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและสรุปให้ชัดเจน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ทำให้ทราบว่าการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการแทนผู้เสียหายในการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินมีข้อจำกัดหรืออุปสรรคอย่างไร และจะได้แนวทางในการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ให้มีความทันสมัย สอดคล้องรับกับบทบัญญัติอื่น ๆ เป็นประโยชน์แก่พนักงานอัยการที่จะได้มีอำนาจในการดำเนินคดีในส่วนนี้แทนผู้เสียหายได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อเกิดแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการดำเนินคดี ขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหาย และส่งเสริมให้ศาลสามารถมีคำพิพากษาให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่ตามที่ผู้เสียหายมีสิทธิอยู่